

ONTOLOJİK GÜVENLİK

Dr. Gökçe Balaban
İstanbul Okan Üniversitesi
gokce.balaban@okan.edu.tr

ÖZET

2000'li yılların başından itibaren popülerleşmeye başlayan ontolojik güvenlik teorisi, devletlerin dış politika ve güvenlik davranışlarını anlamak için ortaya koyduğu alternatif yaklaşımla, Uluslararası İlişkiler (UI) disiplininde kendine önemli bir yer edindi. Geleneksel güvenlik yaklaşımları, devlet davranışlarını fiziksel güvenlik ve beka kavramı üzerinden açıklamaya çalışırken, ontolojik güvenlik çalışmaları fiziksel güvenliğin aktör davranışlarını anlamada yeterli olmadığını, çünkü aktörlerin karar alırken kimliksel güvenliklerini de göz önünde bulundurduklarını öne sürmektedir. Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre aktörler, fiziksel güvenlikleriyle çelişse dahi, kendi kimliklerine uygun davranışları benimseyeceklerdir. Ontolojik güvenliğin önemi de burada yatmaktadır: Kavram, kimliği güvenlik analizine dâhil ederek geleneksel güvenlik teorilerinin açıklamada yetersiz kaldığı pek çok konuda alternatif yaklaşım sunabilmektedir.

ATIF İÇİN: Balaban, Gökçe, "Ontolojik Güvenlik", *Güvenlik Yazıları Serisi*, No. 53, Ekim 2020.
https://trguvenlikportali.com/wp-content/uploads/2020/10/OntolojikGuvencik_GokceBalaban_v.2.pdf

DOI: 10.13140/RG.2.2.33139.35360

ISSN: 2718-0557

Ontolojik
güvenlik
yaklaşımına
göre, devletlerin
kimliksel
güvenlikleri dış
politika
davranışlarını
etkilemekte ve
kimliksel
güvenlik, devlet
politikasını
anlamada bir
değişken olarak
ortaya
çıkılmaktadır.

Soğuk Savaş boyunca ana akım halini alan geleneksel güvenlik yaklaşımları, güvenliği devletin bekasını merkeze alan bir şekilde kavramsallaştırmıştır. Buna göre güvenliğin yegâne öznesi devlettir ve devletler güvenlik politikalarını şekillendirirken ulusal egemenliklerini ve toprak bütünlüklerini korumaya yönelik politikalar izlemektedirler. Aynı zamanda, Soğuk Savaş boyunca süregiden ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki yoğun askeri rekabet, devletlerin bekasına yönelik tehditlerin diğer ülkelerin askeri kapasitelerinden kaynaklanacağı inancını pekiştirmiştir. Söz konusu varsayım, güvenliğin askeri tehditler üzerinden çalışılmasına yol açmıştır. Öte yandan 1990'ların başından itibaren artan sayıda çalışma, devlet ve askeri güvenlik odaklı bir yaklaşımın güvenliği anlamada yeterli olamayacağını savunmaya başlamıştır. Buzan (1991), güvenliğin daha iyi anlaşılması için kavramın askeri alan dışında, siyasi, ekonomik, toplumsal ve çevre alanlarında da çalışılması gerektiğini dile getirmiştir. Booth (1991) devleti temel alan güvenlik yaklaşımını eleştirmiş ve güvenliğin hitap ettiği ana aktörün birey olması gerektiğini savunmuştur. Güvenlik ajandasını genişletmeyi ve derinleştirmeyi amaçlayan eleştirel yaklaşımlar, daha bütünlükçü bir güvenlik anlayışını benimsemiştir.

Güvenlik çalışmalarında yaşanan bir diğer önemli kırılma, 2000'lerin başından itibaren ontolojik güvenlik yaklaşımının gelişmesidir. Bu çalışmaların ortak noktası, devletlerin uluslararası politikada karar alırken yalnızca fiziksel güvenlik odaklı hareket etmediklerini, bunun yanı sıra kimliksel güvenliklerini de sağlamaya çalıştıklarını ortaya koymaktır¹. Bir başka deyişle, ontolojik güvenlik yaklaşımına göre, devletlerin kimliksel güvenlikleri dış politika davranışlarını etkilemekte ve kimliksel güvenlik, devlet politikasını anlamada bir değişken olarak ortaya çıkmaktadır.

Ontolojik güvenlik kavramı Uİ disiplinine psikanaliz ve sosyoloji disiplinlerinden devşirilmiştir. Kavram ilk olarak psikiyatrist R.D Laing tarafından kullanılmıştır. Laing'e (1960: 39) göre birey varoluşundan eminse, kendini bütün olarak hissediyorsa ve zaman içinde kimliksel devamlılığını sağlayabiliyorsa, o birey ontolojik güvenliğe sahip bir bireydir. Ontolojik güvenliğe sahip bireyler kendi benlikleri hakkındaki güçlü algı sayesinde hayatın riskleriyle başa çıkabileceklerdir. Buna karşın, varoluşsal kaygılar yaşayan, benliklerini sürekli sorgulayan bireyler, ontolojik güvensizlik içinde olacaklardır. Laing'den sonra sosyolog Anthony Giddens (1990; 1991)

¹ Aşağıda belirtileceği üzere, ontolojik güvenliğin referans nesnesini (güvenliğin hitap ettiği aktör) devlet olarak almak literatürde tartışmaya açık bir konudur. Pek çok çalışma, kavramı devlet dışı analizde de kullanmaktadır. Fakat kavramı Uİ yazınında popülerleştiren çalışmalar ontolojik güvenliği genellikle devletlerin güvenlik/dış politika davranışlarını anlamak için kullanmışlardır.

Ontolojik
güvenlik
kavramı,
çevreye
bilişsel bir
düzen
getirerek
belirsizliği
azaltma
davranıŐı
olarak da
yorumlanabilir.

ontolojik güvenliği modernleşmenin ve küreselleşmenin birey üzerindeki etkilerini analiz etmek için kullanmıştır. Giddens'a göre ontolojik güvenlik, bireyin öz-kimliğinin devamlılığına ilişkin duyumsadığı güven duygusuna tekabül etmektedir. Bu iki düşünürün ontolojik güvenlik tanımlamasındaki ortak nokta bireylerin istikrarlı ve zaman içinde devamlılığı olan bir kimliğe sahip olmalarıdır.

Ontolojik güvenlik teriminin Uİ literatüründe popülerleşmesini sağlayan düşünürler de temel olarak Giddens'ın kavramsallaştırmasını temel almışlardır. Burada Brent J. Steele (2008) ve Jennifer Mitzen'in (2006) teorik yaklaşımlarından bahsetmek, kavramın Uİ yazınında ne şekillerde kullanılabileceğini anlamak açısından faydalı olacaktır. Mitzen (2006) analizine birey seviyesinde ontolojik güvenliği tanımlamakla başlamakta, daha sonra analiz düzeyini farklılaştırarak bu yaklaşımı devlet seviyesinde tartışmaktadır. Mitzen'e göre ontolojik güvenlik, vücudun değil, kimliğin güvenliğidir. Aktörlerin kendi özleri hakkındaki kavrayışlarının devamlılığı, ontolojik güvenlik için kritik rol oynamaktadır. Zira kimliksel belirsizlik halinde aktörler hangi durumlarda nasıl davranacaklarını bilemeyeceklerdir ve bu durum ontolojik güvensizlik yaratacaktır. Bu açıdan ontolojik güvenlik kavramı, çevreye bilişsel bir düzen getirerek belirsizliği azaltma davranıŐı olarak da yorumlanabilir (Mitzen, 2006: 346). Bu bilişsel 'koza'yı Mitzen temel güven sistemi olarak adlandırmaktadır. Temel güven sistemi, rutinler aracılığıyla sağlanmaktadır. Aktörler, çevredeki belirsizliği azaltmak ve kimliksel istikrarlarını sağlamak için başkalarıyla olan ilişkilerini rutinleştirirler ve rutinler sayesinde hangi koşullarda ne şekillerde davranacaklarını bilirler.

AnarŐi ve Güvenlik İkilemi Üzerine

Mitzen, ontolojik güvenlik kavramını güvenlik ikilemine alternatif bir yaklaşım getirmek için kullanmaktadır. Güvenlik ikilemi kavramı, anarŐik sistemde devletlerin güvenlik için izledikleri politikaların daha fazla güvensizlik doğurduğunu öne sürer. Buna göre, bir devlet kendi güvenliği için silahlandığı zaman diğer devletler bu durumu tehdit olarak algılayacak ve bunun sonucu olarak tehdidi hisseden devletler de kendi güvenlikleri için silahlanacaklardır. Silahlanma yarışı döngüsel bir şekilde devam edecektir ve sonucunda devletler, kendi güvenlikleri için silahlanmalarına rağmen, diğer devletlerin silahlanmasıyla daha güvensiz hissedeceklerdir. Realizme göre, devletler güvenlik ikileminden kaçınmayı amaçlarlar fakat rakip devletlerin tavırlarından emin olamadıkları için bunu yapamazlar. Ontolojik güvenlik yaklaşımına göre ise devletler güvenlik ikileminden kaçınmak istemezler. Çünkü bu kaçınma, ontolojik güvenlik sağlayan kimliksel rolün ve bu rolün

Steele aktörlerin karar alma süreçlerini sadece materyal güç artırımının ya da devletin bekasına yönelik kaygıların şekillendirmediği; aktörlerin öz-kimlik (benlik) anlayışlarının ve bunlara uygun politika izlemelerinin de dış politika davranışlarını belirlemekte etkili olduğunu vurgulamaktadır.

yarattığı rutinlerin ortadan kaldırılması anlamına gelir ki devletler aslen bu durumdan kaçınmayı hedeflerler. Bir başka deyişle, güvenlik ikileminin yarattığı sosyallik içinde devletler kendi varoluşlarına ilişkin öznel yargıları öyle olmasa bile, birbirlerini potansiyel saldırgan olarak görürler. Güvenlik ikileminin dayattığı sosyal ilişkiler ağı içinde kabul gören varsayımlar, zamanla her devlete rakip rolünü biçer. Karşı tarafın rakip olduğunu bilmek, belirsizliği ortadan kaldırır; kiminle karşı karşıya olduklarını ve karşı tarafın eylemlerini ön görebilir kılar. Bu durum ontolojik güvenlik sağlayacağından, rakip rolü, devletleri rekabetçi rutinelere ve rekabete daha fazla bağımlı hale getirir. Mitzen'e göre güvenlik ikileminin ortadan kaldırılması rekabet üzerine kurulan rutinlerin ortadan kaldırılması anlamına geleceği ve bu rutinlerin yoksunluğu da belirsizlik yaratacağı için, ikilemin sonlandırılması, devletler açısından ontolojik güvensizlik yaratacaktır. Sonuç olarak devletler, fiziksel güvenlikleriyle çelişse de, güvenlik ikileminin yarattığı çatışmaya bağımlı hale gelmektedirler ve bu şekilde ikilem süreklilik kazanmaktadır.

Brent Steele (2008) de, ontolojik güvenliği tanımlarken, devletlerin (öz)kimliksel ihtiyaçlarına ve istikrarlı benlik (öz) anlayışlarına vurgu yapmaktadır. Mitzen'den farklı olarak Steele, kimliklerin öznel-arası karakterinden çok, öznel karakterine vurgu yapmaktadır. Bu perspektife göre, öz-kimlikler, oto-biyografik anlatılar aracılığıyla oluşturulurlar ve sürdürülürler. Bu anlatılar aktörlerin kendileri hakkında ve kendilerine söyledikleri hikayeler oldukları için kimliğin devamlılığında önemli rol oynarlar. Anlatıya bağlı kimlik, zamanla tekrarlanan eylemleri doğurur. Bir başka deyişle, aktörler biyografik anlatılar aracılığıyla oluşturdukları kimliklerine uygun davrandıkları için, zaman içinde bu davranışları rutinleştirmektedirler. Kurumsallaşmış rutinlerin ani ve beklenmedik bir olayla zedelenmesi ise aktörlerin kimliksel devamlılıklarını sarsar; bu durum aktörlerde kaygı yaratır ve kaygı da ontolojik güvensizliğe neden olur (Steele, 2008: 51). Giddens'in (1991) analizini temel alan Steele, ani ve beklenmedik bu durumlara 'kritik durumlar' adını vermektedir. Bu gibi hallerde, davranışları meşrulaştıran biyografik anlatılarla pratiklerin uyumsuz ve bireyler/aktörler hissettikleri utanç duygusu nedeniyle ontolojik güvensizlik yaşarlar.

Steele (2005; 2008) ontolojik güvenlik teorisini İngiltere'nin Amerika sivil savaşındaki tarafsızlığını, Belçika'nın 1. Dünya savaşına girmesini ve NATO'nun Kosova'ya müdahalesini anlamak için kullanmıştır. Steele'in incelemiş olduğu her üç vakada da devletlerin materyal güçlerini olumsuz etkileyen ve kapasitelerini düşüren kararlar aldıkları gözlemlenmektedir. Steele (2005, 2008) aktörlerin karar alma süreçlerini sadece materyal güç

Ontolojik güvenlik teorisi, geleneksel güvenlik teorilerinin fiziksel güvenlik ve beka üzerine kurdukları sınırlı güvenlik yaklaşımını eleştirmiş, kimliksel güvenliği uluslararası politikayı anlamının bir değişkeni haline getirmeyi amaçlamış ve güvenlik çalışmalarına derinlik kazandırmıştır.

artırımının ya da devletin bekasına yönelik kaygıların şekillendirmediğini; aktörlerin öz-kimlik (benlik) anlayışlarının ve bunlara uygun politika izlemelerinin de dış politika davranışlarını belirlemekte etkili olduğunu vurgulamaktadır.

2010'lu yıllarla beraber ontolojik güvenlik teorisi dünya politikasında farklı vakaları açıklamak ve anlamak için kullanılmıştır. Zarakol (2010) kavramı Türkiye ve Japonya örneklerine odaklanarak, Batılı olmayan ülkelerin geçmişte işledikleri tarihsel suçlarla yüzleşmemesini anlamak için kullanmaktadır. Croft (2012) İngiltere'deki Müslümanların güvenlikleştirilme sürecini ontolojik güvenlik ile açıklamaktadır. Gustafsson (2014) kolektif hafıza – kimlik ve ontolojik güvenlik bağıntısını göz önüne alarak günümüz Çin-Japonya ikili ilişkilerini incelemektedir. Rumelili (2015) çatışma çözüm süreçlerinin ontolojik güvensizlik yarattığını ve bu yüzden öz ve öteki hakkında alternatif anlatılar üretilmeden yürütülen çözüm süreçlerinin sürdürülebilir olamayabileceğini ortaya koymaktadır.

Sonuç Yerine: Ontolojik Güvenlik Gündeminin Farklılaşması

Sonuç olarak, ontolojik güvenlik teorisi, geleneksel güvenlik teorilerinin fiziksel güvenlik ve beka üzerine kurdukları sınırlı güvenlik yaklaşımını eleştirmiş, kimliksel güvenliği uluslararası politikayı anlamının bir değişkeni haline getirmeyi amaçlamış ve güvenlik çalışmalarına derinlik kazandırmıştır. Öte yandan, görece yeni olan bu teorinin kısıtları da mevcuttur. Öncelikle, kimliğin dış politika davranışını anlamak için kullanılması Uİ yazınında yeni bir durum değildir ve pek çok çalışma, devletlerin kimlik odaklı rol ve imajlarının dış politikayı nasıl etkilediğini ortaya koymuştur. O halde, ontolojik güvenlik teorisi kendini bu çalışmalardan nasıl farklılaştıracaktır? Bu soruya olası bir cevap teorinin sosyo-psikolojik kökenlerini daha çok vurgulaması olabilir. En nihayetinde, ontolojik güvenlik için kimliğin devamlılığı vazgeçilemeyen bir psikolojik ihtiyaçtır. Bu açıdan, ontolojik güvenlik teorilerinin duygunun önemini vurgulayan teorilerle bağıntı artırması, onu kimliğin önemini vurgulayan önceki çalışmalardan farklılaştırmaktadır.

Teorinin kısıtlarına dair gündeme gelen bir başka eleştiri, ontolojik güvenliğin tutarlı bir araştırma alanı olmayışı tartışmasıdır. Araştırma konularının çeşitliliği ve zenginliği, kavramın Uİ alanına uyarlanmasında çeşitli görüş ayrılıklarını beraberinde getirmektedir. Bunlardan en önemlisi, ontolojik güvenliğin referans nesnesinin kim olacağı üzerinedir. Mitzen ve Steele, devlete kişilik vererek birey seviyesindeki ontolojik güvenliği devlete uygularlar. Fakat bu görüş bazı yazarlar tarafından eleştirilmiştir. Krolkowski

Ontolojik güvenlik için kimliğin devamlılığı vazgeçilemeyen bir psikolojik ihtiyaçtır. Bu açıdan, ontolojik güvenlik teorilerinin duygunun önemini vurgulayan teorilerle bağını arttırması, onu kimliğin önemini vurgulayan önceki çalışmalardan farklılaştırmaktadır.

(2008), ontolojik güvenlik arama arayışının birey düzeyinde incelenmesi gerektiğini çünkü aslen bireylerin ontolojik güvensizlik hissettiğini, devletlerin bireyler için ontolojik güvenlik sağlayan aktörler olduğunu belirtmektedir. Benzer bir şekilde Croft (2012) da ontolojik güvenliği, devlet seviyesinden ziyade, birey ve topluluk seviyesinde incelemenin gerekliliğini belirtmektedir. Buna göre, ontolojik güvenlik aslen birey ve bireyin ait olduğu toplumu anlamaya yöneliktir. Aynı zamanda Croft, devleti birey yerine koymanın, Uİ yazınında, devletin aktörlüğünü iyiden iyiye pekiştirdiğini öne sürmektedir. Analiz seviyesi tartışması ontolojik güvenliğin çalışma alanını belirlemek açısından da önemlidir. Devlet odaklı yaklaşımlar genel olarak ontolojik güvenlik teorisini devletler-arası ilişkileri anlamak için kullanılmaktadır. Öte yandan, bireye veya toplumsal gruplara odaklanan çalışmalar ontolojik güvenlik teorisini devlet içi politikaları (bkz. Adısönmez ve Onursal, 2020) ya da küresel süreçlerin toplumlar üzerindeki etkisini (bkz. Kinvall 2004) anlamak için kullanılmaktadır.

Son olarak, vurgulanması gereken bir başka husus da ontolojik güvenlik yaklaşımının teorik aidiyetidir. Ontolojik güvenlik açıklayıcı bir teori midir, yoksa eleştirel bir teori mi? Bu soru da kendi içinde yeni sorular doğurmaktadır. Ontolojik güvenlik açıklayıcı bir teori olarak kullanılacaksa, ontolojik güvenlik/güvensizlik nasıl ölçülecektir? Aktörler ontolojik güvenlik ihtiyaçlarının farkında olarak mı karar almaktadırlar? Ontolojik güvenlik aktörlerin kararlarını bilinçdışı bir seviyede mi etkilemektedir? Ontolojik güvenlik arzulanır bir durum mudur, yoksa ben/öteki ayrımına da dayandığı için güvenlikleştirmeyi artıran ve arzulanmaması gereken bir durum mudur? Gelişmekte olan bir teori için bu tartışmalar oldukça normal kabul edilebilir. Ontolojik güvenlik teorisinin diğer teorilerle ve farklı disiplinlerle diyalogunun artması, teorisinin bu boşluklarının doldurulmasına yardımcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Adısönmez, C. Umut ve Recep Onursal (2020). “Governing anxiety, trauma and crisis: the political discourse on ontological (in)security after the July 15 coup attempt in Turkey”, *Middle East Critique* Cilt 29, No. 3, ss. 291-306.
- Booth, Ken (1991). “Security and Emancipation”, *Review of International Studies* Cilt 17, No: 4, ss. 313-326.
- Buzan, Barry (1991). *People, states and fear: An agenda for international security in the post-cold war era*. London: Harvester Wheatshea.
- Croft, Stuart (2012). “Constructing ontological insecurity: The securitization of Britian’s Muslims”, *Contemporary Security Policy* Cilt32, No. 2, ss. 219-235.
- Giddens, Anthony (1990). *The consequences of modernity*. London: Standford Univeristy Press.
- Giddens, Anthony (1991). *Modernity and self-Identity: Self and society in the late modern age*. London: Standford University Press.
- Gustafsson, Karl (2014). “Memory politics and ontological security in Sino-Japanese relations”, *Asian Studies Review*, Cilt 38, No. 1, ss. 71-86.
- Kinvall, Catarina (2004). “Globalization and religious nationalism: self, identity and the search for ontological security”, *Political Psychology* Cilt 25, No. 5, ss. 741-767.
- Laing, Ronald David (1960). *The divided self: An existential study in sanity and madness*, London: Penguin Books.
- Mitzen, Jennifer (2006). “Ontological security in world politics: State identity and the security dilemma”, *European Journal of International Relations* Cilt 12, No.3, ss.341-353.
- Rumelili, Bahar (2015). *Conflict resolution and ontological security: Peace anxieties*. Oxon: Routledge.
- Steele, J. Brent (2005). “Ontological security and the power of self-identity: British and the American civil war”, *Review of International Studies* Cilt 31, No. 3, ss.519-540.
- Steele, J. Brent (2008). *Ontological security in international relations*. London: Routledge.

Steele, J. Brent ve Alexander Homolar (2019). “Ontological insecurities and the politics of contemporary populism”, *Cambridge Review of International Affairs* Cilt 32, No. 3, ss. 214-221.

Zarakol, Ayşe (2010). “Ontological (in)security and state denial of historical crimes: Turkey and Japan”, *International Relations* Cilt 24, No. 1, ss. 3-23.

EK OKUMA

Huysmans, Jeff (1998). “Security! What do you mean? From concept to thick signifier”, *European Journal of International Relations* Cilt 4, No. 2, ss. 226-255.

Lupovici, Amir (2012). “Ontological dissonance, clashing identities, and Israel’s unilateral steps towards the Palestinians”, *Review of International Studies* Cilt 38, No. 4, ss. 809-833.

Çapan, G. Zeynep ve Ayşe Zarakol (2019). “Turkey’s ambivalent self: ontological insecurity in ‘Kemalism’ versus ‘Erdoğanism’”. *Cambridge Review of International Affairs* Cilt 32, No. 3, ss. 263-282.

Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK) Derneği, Türkiye’de uluslararası ilişkiler çalışmalarının gelişimine katkıda bulunmak, ilgili alanlarda çalışanları bir araya getirmek ve çalışmalarını desteklemek amacıyla bir grup akademisyen, medya çalışanı ve dışişleri mensubu tarafından 2004 yılında tarihinde kurulmuştur. 2010 yılından beri *International Studies Association (ISA)* ortak kuruluşu ve 2016’dan beri de *Balkan Political Science Association (BPSA)* üyesi olan UİK, iki yılda bir düzenlediği *Uluslararası İlişkiler Çalışmaları ve Eğitimi Kongresi* ile *Güvenlik Akademisi* ve *Dış Politika Akademisi* eğitim programlarını gerçekleştirmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininin Türkiye’deki gelişimine katkı yapmış öğretim üyelerine yönelik *Ustalara Saygı Ödülü* ile genç akademisyenlere yönelik *Teşvik Ödülü* veren UİK, başta *Uluslararası İlişkiler* dergisi ile *Güvenlik Çalışmaları* serisi olmak üzere kapsamlı bir yayım programı ile *Güvenlik Portalı (GP)*, *Türkiye Barışı Koruma Veri Tabanı (TÜBAKOV)*, *Kavram Avcıları* ve *Black Sea Young Reformers Fellowship (BSYRF)* projelerini hayata geçirmiştir.

UİK hakkında daha fazla bilgi almak için, lütfen [web sayfasını](https://www.uik.org.tr) (https://www.uik.org.tr) ziyaret ediniz.

© UİK 2019

Bu çalışmanın telif hakları Uluslararası İlişkiler Konseyi (UİK)’e ait olup, 5846 Sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu uyarınca kaynak gösterilerek kısmen yapılacak makul alıntılar dışında, hiçbir şekilde önceden izin alınmaksızın kullanılamaz, yeniden yayımlanamaz. Bu çalışmada yer alan değerlendirmeler yazarına aittir; UİK’in kurumsal görüşünü yansıtmamaktadır.